

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

ДЕРЖАВНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯКРИЗОВОЇ АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сиволап Л.А., доцент кафедри "Економічна теорія" Маріупольського державного гуманітарного університету

Актуальність теми дослідження. Фінансова криза, яка, як вважають більшість експертів, розпочалася з кризи іпотечного ринку США у 2007 року, поступово поширилась на всю світову економіку. Сьогодні її вплив відчувається у функціонуванні більшості галузей економіки України. В цих умовах першочерговим завданням, що стоїть перед суспільством, є недопущення поширення кризи на всю економіку України та забезпечення розвитку галузей, які інтегровані в міжнародні фінансово-економічні процеси.

Дослідженню проблем глобальної трансформації світового інвестиційного ринку під впливом кризових явищ присвячено роботи вчених: В. Боринця, З. Луцишин, Ю. Макогона, О. Рогача, А. Поручника, А. Філіпченка та інших.

Метою статті є дослідження інвестиційної діяльності в Україні як на мікро- так і на макрорівні у посткризовий період з метою формування головних принципів державної інвестиційної політики.

Світова фінансова криза стала додатковим фактором втрат для інвестиційного ринку України. За I півріччя 2009 р. інвестиційний ринок України характеризується різким падінням, в основі якого лежить відтік іноземних інвестицій портфельних інвесторів, а також кредитних ресурсів. Приплив прямих інвестицій в економіку України в порівнянні з 2008 р. зменшився більш ніж удвічі [1].

Дані Державного комітету статистики з потоків ПІІ дещо відрізняються від розрахованих Нацбанком показників платіжного балансу, але також свідчать про істотне зниження активності іноземних інвесторів. Приріст загального обсягу ПІІ за 2009 р. склав лише \$5,635 млрд., що вдвічі менше від рівня інвестування за аналогічний період 2008 р. [2].

У кризовий час відзначається незначна зміна галузевих пріоритетів у частині надходження іноземних інвестицій в економіку України. Найбільш високу зацікавленість у кризовий час, як і раніше, іноземні інвестори приділяли наступними видами економічної діяльності в Україні: фінансова діяльність, оптова і роздрібна торгівля, операції з нерухомістю, харчова промисловість. Основними змінами в потоках ПІІ можна вважати зростання інвестицій в хімічну промисловість, виробництво коксу та продуктів нафтопереробки.

Загальну інвестиційну активність в Україні характеризує показник, що відображає динаміку інвестицій в основний капітал. За січень-вересень 2009 р. інвестиції в основний капітал істотно зменшились і склали лише 56,3% від рівня аналогічного періоду 2008 р. Найбільш істотно зменшились інвестиції в сектор освіти, у сферу нерухомості та оренди, будівництво, фінансову діяльність, сільське господарство [2].

Зростання інвестицій продемонстрували послуги в сфері НДДКР, а також діяльність у сфері культури, спорту і дозвілля. Найменше падіння інвестицій зазначено в наступних сферах діяльності: комунальні та індивідуальні послуги, виробництво і розподіл електроенергії газу та води, транспортні послуги, послуги зв'язку, роздрібна торгівля.

Аналіз тенденцій виробництва основних видів промислової продукції за період 2003-2008 рр. дозволяє виділити національну продукцію, яка останнім часом характеризувалася підвищеним попитом і високою конкурентоспроможністю як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. До цих галузей слід віднести: машинобудування для сільського господарства, енергетичне машинобудування, транспортне машинобудування, будівельне машинобудування, виробництво питної, мінеральної води і соків, виробництво м'яса з курки, виробництво молочної продукції (сирів, молока), хімічна промисловість для сільського господарства, транспортне машинобудування, виробництво будівельних матеріалів, виробництво деяких видів електричного обладнання.

В умовах фінансової кризи суттєво впали обсяги виробництва більшості промислових товарів, товарів широкого вжитку та харчової продукції. Разом з тим слід зазначити окремі види промислової продукції, які виявилися стійкими до кризових явищ і навіть показали зростання виробництва. До них відносяться: соняшникова олія, свіже та морожене м'ясо курки, дизельне паливо і бензин, мазут, природний газ, кондитерські вироби, керамічна плитка. Фінансовий результат діяльності сектора послуг в Україні в кризовий період (за період 11 міс. 2009 р.) в цілому відповідав показникам розвитку за аналогічний період 2008 р. [3].

Найбільш високі темпи зростання показали бізнес-послуги (послуги в сфері бухгалтерського обліку та аудиту, юридичні послуги, консалтинг у сфері комерційної діяльності та управління), послуги у сфері інформатизації (консультаційні послуги в сфері інформатизації, обробка інформаційних даних, розробка програмного забезпечення), прибирання промислових і житлових приміщень, упаковка, ремонт побутової техніки.

У 2009р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 5634,6 млн. дол. США прямих інвестицій, що становить 51,6% надходжень 2008 року. З країн ЄС надійшло 4016,8 млн. дол. (71,3% загального обсягу), з країн СНД – 1064,7 млн. дол. (18,9%), з інших країн світу – 553,1 млн. дол. (9,8%). У той же час капітал нерезидентів зменшився на 941,0 млн. дол. У цілому приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, утрат і курсової різниці, за 2009 рік склав 4410,4 млн. дол., що становить 72,6% рівня попереднього року [2].

Таблиця 1.

Прямі іноземні інвестиції в Україну в 2010 році

Країни	Обсяги прямих інвестицій на 01.01.2010 (млн. дол. США)	у % до підсумку
Усього	40026,8	100,0
у тому числі		
Кіпр	8593,2	21,5
Німеччина	6613,0	16,5
Нідерланди	4002,0	10,0
Російська Федерація	2674,6	6,7
Австрія	2604,1	6,5
Сполучене Королівство	2375,9	5,9
Франція	1640,1	4,1
Сполучені Штати Америки	1387,1	3,5
Віргінські Острови, Британські	1371,0	3,4
Швеція	1272,3	3,2
Італія	992,2	2,5
Польща	864,9	2,2
Швейцарія	805,5	2,0
Угорщина	675,1	1,7
Інші країни	4155,8	10,3

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну, на 1 січня 2010р. склав 40026,8 млн. дол., що на 12,4% більше обсягів інвестицій на початок 2009р., та в розрахунку на одну особу становив 872,6 дол. Інвестиції надійшли зі 125 країн світу. До десятки

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РАЗВИТТЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

основних країн-інвесторів, на які припадає понад 81% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 8593,2 млн. дол., Німеччина – 6613,0 млн. дол., Нідерланди – 4002,0 млн. дол., Російська Федерація – 2674,6 млн. дол., Австрія – 2604,1 млн. дол., Сполучене Королівство – 2375,9 млн. дол., Франція – 1640,1 млн. дол., Сполучені Штати Америки – 1387,1 млн. дол., Віргінські Острови, Британські – 1371,0 млн. дол. та Швеція – 1272,3 млн. дол. США [2].

На підприємствах промисловості зосереджено 9021,9 млн. дол. (22,5% загального обсягу прямих інвестицій в Україну), у т.ч. переробної – 7740,8 млн. дол. та добувної – 1128,1 млн. дол. Серед галузей переробної промисловості у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів внесено 1837,2 млн. дол. Прямих інвестицій, у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 1401,2 млн. дол., хімічну та нафтохімічну промисловість – 1205,6 млн. дол., машинобудування – 1094,1 млн. дол., виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 834,2 млн. дол. [2].

Таблиця 2.

Прямі інвестиції в Україну за видами економічної діяльності в 2009 - 2010 роках

Види економічної діяльності	Обсяг інвестицій на 01.01.2009		Обсяг інвестицій на 01.01.2010	
	млн. дол. США	у % до загального підсумку	млн. дол. США	у % до загального підсумку
Усього	35616,4	100,0	40026,8	100,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	813,3	2,3	871,4	2,2
Рибальство, рибництво	5,3	0,0	5,2	0,0
Промисловість	8052,6	22,6	9021,9	22,5
добувна	1070,3	3,0	1128,1	2,8
переробна	6855,7	19,2	7740,8	19,3
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	1685,9	4,7	1837,2	4,6
легка промисловість	141,5	0,4	145,5	0,4
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	257,2	0,7	280,5	0,7
видавнича діяльність	199,0	0,6	237,3	0,6
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	330,2	0,9	451,4	1,1
хімічна та нафтохімічна промисловість	949,9	2,7	1205,6	3,0
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	689,2	1,9	834,2	2,1
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1356,5	3,8	1401,2	3,5
машинобудування	1016,9	2,9	1094,1	2,7
інші галузі промисловості	229,4	0,6	253,8	0,6
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	126,6	0,4	153,0	0,4
Будівництво	1936,6	5,4	2212,9	5,5
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	3687,0	10,4	4224,6	10,6
Діяльність готелів та ресторанів	413,0	1,2	428,5	1,1
Діяльність транспорту та зв'язку	1411,1	4,0	1506,3	3,8
Фінансова діяльність	7154,7	20,1	8968,4	22,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3613,8	10,1	4065,0	10,2
Державне управління	0,5	0,0	0,5	0,0
Освіта	13,4	0,0	13,8	0,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	123,5	0,3	120,8	0,3
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	454,3	1,3	526,4	1,3
Нерозподілені за видами економічної діяльності обсяги інвестицій	7937,3	22,3	8061,1	20,1

Як показують дані таблиці 2, основна частина інвестицій вкладається в переробну промисловість, фінансову діяльність, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. В порівнянні з початком 2009 року, на початку 2010 року відсоток інвестицій в промисловість зменшився в загальній кількості інвестицій.

У фінансових установах акумульовано 8968,4 млн. дол. (22,4%) прямих інвестицій, на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 4224,6 млн. дол. (10,6%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 4065,0 млн. дол. (10,2%). Про наявність прямих іноземних інвестицій звітувало 19,0 тис. підприємств України. Сума кредитів та позик, отриманих підприємствами України від прямих інвесторів, на 1 січня 2010р. становила 6615,2 млн. дол. Найбільше їх надійшло з Кіпру – 1848,3 млн. дол., Нідерландів – 802,2 млн. дол., Німеччини – 535,6 млн. дол., Франції – 503,4 млн. дол., Російської Федерації – 435,3 млн. дол., Австрії – 351,8 млн. дол., Сполученого Королівства – 243,4 млн. дол., Польщі – 194,7 млн. дол., Швеції – 189,7 млн. дол. та Сполучених Штатів Америки – 185,4 млн. дол. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, урахуовуючи позичковий капітал, на 1 січня 2010р. становив 46642,0 млн. дол. [2].

У 2009 р. з України в економіку інших країн світу спрямовано 69,8 млн. дол. прямих інвестицій. Інвестування здійснювалось переважно у вигляді грошових внесків. Обсяг прямих інвестицій з України в економіку країн світу, з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці, на 1 січня 2010р. становив 6223,3 млн. дол., у т.ч. у країни ЄС – 5908,3 млн. дол. (95,0% загального обсягу), у країни СНД – 220,1 млн. дол. (3,5%), в інші країни світу – 94,9 млн. дол. (1,5%) [4].

В цілому по економіці протягом першого півріччя 2010 року відбулось покращення фінансових результатів підприємств. Так, за 5 місяців 2010 року прибутки підприємств зросли на 14,6% в порівнянні з відповідним періодом минулого року, а збитки зменшилися на 5,2%. Найбільші збитки підприємств зафіксовані в будівництві (1,1 млрд. грн.), а найбільші прибутки – в добуванні корисних копалин (5,1 млрд. грн.) та харчовій промисловості (2,7 млрд. грн.). Покращення фінансових показників підприємств дозволить мінімізувати збитки від можливого подальшого погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Провівши аналіз інвестиційних потоків в Україну, можна зробити наступні висновки: фактично обсяг інвестицій збільшується, починаючи з 2007 по 2010 рік, але разом з тим видно, що з кожним роком приріст становиться все меншим. Так, якщо порівняти періоди 2007 - 2008 роки і 2009 - 2010 роки, то стає очевидним, що приріст на першому періоді більший ніж на другому. В даному підрозділі було розглянуто і проаналізовано надходження іноземних інвестицій до підприємств України, були показані обсяги інвестицій за видами економічної діяльності. Було сформоване загальне уявлення про інвестиційні потоки в Україну.

Підводячи підсумки, варто зауважити, що незважаючи на скорочення системних ризиків, здатних призвести до затяжного характеру стагнаційних процесів у світовій економіці, швидше за все, не варто очікувати і досить швидкого відновлення світової економіки. Підтвердження тому - нездатність фінансової системи надавати достатній обсяг кредитування для підтримки стабільного і довгострокового

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

зростання, викликана, в першу чергу, низьким рівнем капіталу банківської системи в умовах масового списання активів банками та погіршення показників прибутковості.

Також не буде сприяти більш швидкому відновленню зростання як мінімум в 2010 р. і дуже слабкий споживчий попит на товарну продукцію, низький рівень іноземних інвестицій і поступове згорання державних програм підтримки провідними світовими державами, викликане значним зростанням бюджетних дефіцитів в гостру фазу кризи 2008 -2009 рр.

Крім того, істотною загрозою - як для збереження соціальної стабільності, так і для поновлення довгострокового зростання у світовій економіці - буде високе безробіття, яке в розвинених країнах збережеться на рівні 7-9%, а в США, як і раніше, буде перевищувати 10% від кількості працездатного населення [6].

Державне регулювання інвестиційної діяльності. Обов'язковою умовою здійснення інвестицій є державна реєстрація іноземних інвестицій. Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України.

Серед гарантій іноземним інвесторам вітчизняне законодавство закріплює:

- гарантії щодо примусового вилучення, а також від незаконних дій органів влади та їх посадових осіб. Державні органи не мають права рекувізувати іноземні інвестиції за винятком випадків здійснення рятувних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. При цьому іноземному інвестору гарантується адекватна і ефективна компенсація.
- компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам. Іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або не належного виконання державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора.
- гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності. В такому разі іноземному інвестору гарантується повернення його інвестиції в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі.
- гарантії переказу прибутків та використання доходів від іноземних інвестицій. Держава гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Відповідно до державних гарантій іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

Окремо слід зазначити, що майно, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного фонду підприємств з іноземними інвестиціями або відповідно до укладених договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність (крім товарів для реалізації або власного споживання), звільняється від обкладення митом в порядку, встановленому Законом України «Про режим іноземного інвестування». В Україні створена та функціонує розгалужена інвестиційна інфраструктура: фондові, товарні та універсальні біржі, депозитарії, зберігачі, реєстратори, інформаційно-консультаційні центри, банки, інноваційні та інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, агентства розвитку бізнесу, технологічні та науковий парки, науково-консультаційні центри інвестицій і міжнародного бізнесу, небанківські фінансово-кредитні установи, торговці цінними паперами, інститути спільного інвестування і компанії з управління активами, недержавні пенсійні фонди, адміністратори НПФ, страхові компанії [].

Першоосновою державного регулювання інвестиційної діяльності є визначення пріоритетів вкладень, тобто спрямувань інвестицій у ті сфери і галузі, які забезпечать розширене відтворення, скорішу віддачу і підвищення життєвого рівня населення. У зв'язку з цим *державна інвестиційна політика повинна враховувати такі принципи напрямки використання державних і недержавних джерел фінансування [7]:*

- 1) поступовий перехід до економічно обґрунтованого спрямування інвестицій тільки у високорентабельні виробництва і максимальне скорочення витрат на підтримку збиткових і малорентабельних виробництв;
- 2) перехід від адміністративних методів управління інвестиційними процесами, в тому числі державними, до ринкових через податки, амортизаційні норми і кредитні ставки;
- 3) заміщення повного держбюджетного фінансування частковою участю держави;
- 4) впровадження інвестування великих проектів за рахунок державних і муніципальних позик.

На базі цих принципів визначаються основні пріоритети, які є регуляторами при розподілі державних інвестицій. Вони впливають на залучення інвестиційних ресурсів з недержавного сектора.

Державна інвестиційна політика України на сучасному етапі передбачає такі пріоритетні напрямки використання джерел фінансування:

- а) розвитку і модернізації паливно-енергетичного комплексу, створення власної бази та інфраструктури енергоносіїв, впровадження енергозберігаючих технологій;
- б) структурна перебудова народного господарства, науково обґрунтована конверсія виробництва; розвиток інфраструктурних галузей з використанням інноваційних проектів; реконструкція і створення нових, екологічно чистих виробництв;
- в) інвестування галузей і виробництв, які сприяють розширенню конкурентного середовища, розвитку приватизації й підприємництва;
- г) варіантне інвестування і державна підтримка виробництв, які потребують оновлення фондів і мають значний інноваційний потенціал, що може забезпечити технічний і технологічний прорив, істотний приріст обсягів виробництва;
- д) інвестування виробництв, де можливе їх ефективне репрофілювання, санація чи вертикальне злиття;
- ж) інвестування ліквідації неперспективних, технологічно відсталих, заздалегідь збиткових підприємств.

Висновки. Продовження позитивних тенденцій кінця 2009 року, зменшення структурних диспропорцій закладатимуть позитивну основу для розвитку у наступні роки. У 2010 році економічне зростання прогнозується на рівні 3,7 відсотка. У 2010 році очікується початок нового інвестиційного циклу за рахунок відновлення інвестиційного попиту. Зокрема передбачається залучення близько 40 млрд. гривень на реалізацію проектів з підготовки проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу (з них близько 66 відсотків становитимуть кошти приватних інвесторів), приток прямих іноземних інвестицій (чистий приріст прогнозується на рівні 8 мільярдів); поступова активізація підприємницької діяльності. Пришвидженню процесів технічної та технологічної модернізації виробництва сприятимуть дії уряду, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату, реалізацію програм інвестиційного кредитування, перехід на енергоефективні технології. У свою чергу відновлення позитивної динаміки виробництва та поліпшення умов торгівлі у посткризовий період зміцнять фінансовий стан та інвестиційну позицію товаровиробників, їхню забезпеченість власними ресурсами.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Грошово-кредитна статистика Національного банку України [Електронний ресурс]: <http://www.bank.gov.ua/Statist/index.htm>
2. Соціально-економічне становище України за 2009 рік [Електронний ресурс]: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Даниленко А.А. Світові тенденції та особливості розвитку прямих іноземних інвестицій / А.А. Даниленко // Фінанси України. – 2009. – №4. – С.99-108.
4. Панфілова Т. Україна в глобальному торговельному та інвестиційному середовищі /Т. Панфілова // Економіка України. – 2009. – №6. – С.75-84.
5. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності / М.П. Денисенко. – К.: Алерта, 2003. -338 с.
6. Диха М.В. Ідентифікація сильних і слабких сторін економіки України, можливостей і загроз у контексті глобалізації / М.В. Диха // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 2. – С. 170-174

РЕЗЮМЕ

Метою статті є дослідження інвестиційної діяльності в Україні як на мікро- так і на макрорівні у посткризовий період з метою формування головних принципів державної інвестиційної політики.

РЕЗЮМЕ

Целью статьи является исследование инвестиционной деятельности в Украине как на микро- так и на макроуровне в посткризисный период с целью формирования принципов государственной инвестиционной политики.

SUMMARY

The article studies the investment activities in Ukraine as the micro-and macro levels in post-crisis period in order to create the principles of public investment policy.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ СОЗДАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ МОДЕЛИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

Меша О.В., аспирант кафедры «Международная экономика» Донецкого национального университета

Актуальность темы. В процессе создания инновационных экономик правительствами стран совместно с наукой и бизнесом были построены «национальные инновационные системы». Основные черты инновационных систем – открытость и включенность в международные сети, отсутствие разрывов в инженерно-производственной, бизнес-инновационной цепочке, развитая юридическая система, менеджмент, консалтинг. В рамках НИС государство формирует и осуществляет свою политику с целью достижения и поддержания высокого уровня технологической конкурентоспособности и эффективности экономики страны. Развитие страны широко использует преимущества кооперации в научно-технической сфере («техноглобализм») – важный инструмент инновационной активности.

По оценкам специалистов ежегодные инвестиции в нанотехнологии будут составлять более одного триллиона долл. США. По прогнозам в США через 10-15 лет на базе нанотехнологий будет создана совершенно новая отрасль экономики с оборотом в 15 млрд. долларов США и, примерно, два миллиона рабочих мест.

Значительный вклад в исследование этой проблемы внесли такие ученые-экономисты, как: Абалкин Л.И., Алексеев Н.Л., Глазьев С.Ю., Жеребина В.М., Калмыкова С.В., Карпухина С.И., Кацура С.Н., Лексина В.Н., Макогон Ю.В., Пригожин А.И. и др.

Целью исследования является развитие теоретико-методологических и практических основ по использованию зарубежного опыта создания национальной модели инновационного развития.

Далее представлены основные модели инновационного развития и выделены отличительные особенности каждой из них, а также определены возможности использования Украиной накопленного инновационного опыта зарубежных стран.

Первая модель основана на том, что иницированием инноваций, доведением их до реализации занимается крупная транснациональная компания (ТНК), обладающая необходимым капиталом, располагающая комплексом предприятий с современным уровнем производственных процессов, на которых работают квалифицированные специалисты. Компания имеет собственные научно-исследовательские центры или финансирует такие разработки на крупных предприятиях.

Примером таких ТНК являются ИВМ, «Форд», «Дженерал Моторс», являющиеся крупнейшими в мире корпорациями. Они сотрудничают с правительствами и компаниями различных стран мира посредством распространения «инновационной среды» за национальные рамки. Одной из характерных черт современных ТНК являются огромные расходы на НИОКР. Сегодня нет ни одного значительного процесса в мировой экономике, который происходил бы без участия ТНК.

Вторую модель инновационного развития можно условно назвать «инновационной средой». Отличительной особенностью этой модели является создание сети взаимосвязей с высокой степенью децентрализации. Примером такой модели является Силиконовая Долина в Калифорнии (США), где на площади 3240 гектаров сосредоточено 8 тыс. предприятий, специализирующихся в области информационных технологий.

Третья модель основывается на развитии военно-промышленного комплекса (ВПК). Эта модель имеет большие перспективы, так как является очень сильным стимулом для поддержания динамики государственного содействия технологической области.

Очевидно, что не существует одной хорошей модели. Анализ положительных и негативных характеристик данных моделей зависит от конкретных проблем, которые ставит общественная жизнь. Для выбора предпочтительной из рассмотренных моделей проанализированы зависимости темпов роста инноваций во времени (рис. 1).

Первая модель не приемлема для Украины, так как отсутствуют крупные ТНК, способные генерировать внутри себя элементы, необходимые для научно-технологического прогресса. Формирование и развитие таких корпораций займет достаточно много времени и не обеспечит требуемых темпов роста инноваций.

В отечественных условиях децентрализованная сеть взаимосвязей, характерная для *второй модели*, не может быстро возникнуть по причинам отсутствия крупного частного капитала на инновационном рынке, значительной рассредоточенности технологий по стране, слабых горизонтальных связей между предприятиями.

Представляется, что *третья модель* наиболее близка российскому менталитету, именно она лежит в основе тех ещё остающихся от супердержавы технологически высоких позиций, которыми обладает Россия в настоящее время. Элементы военной модели лежат и в основе американского опыта технологического развития. Но, в отличие от попытки её применения в бывшем СССР в «чистом виде» (модель 3 (1)), в США военная модель работала одновременно с рыночной моделью, открытый рынок постоянно стимулировал военные технологии.

устройств, способных синтезировать с атомарной точностью любые материальные объекты из практически любого сырья, обладающего необходимым для этого набором химических элементов (модель 3 (2)) [2].

На основе анализа и обобщения опубликованных за рубежом долгосрочных прогнозов инновационно-технологического развития можно выделить следующие основные направления сдвигов XXI в.:

1. Нанотехнологии и информационно-коммуникационные системы. Первый мировой информационный кризис 2001–2002 гг. заставил внести некоторые коррективы в чрезмерно радужные долгосрочные прогнозы формирования информационного общества. Тем не менее, информационные прогнозы по-прежнему занимают ключевое место в предвидении технологического будущего. Инновационный прорыв здесь будет достигнут за счет освоения и распространения нанотехнологии – одного из базисных направлений шестого технологического уклада. На ее основе будут развиваться фотоника и оптоинформатика, новые поколения высокопроизводительных и миниатюрных компьютеров, больших интегральных схем; намечается создание молекулярных ассемблеров и молекулярных компьютеров. По прогнозам продажи нанотехнологической продукции возрастут с 200 млн. в 2002 г. до 25 млрд. долл. в 2012 и в дальнейшем будут расти опережающими темпами. Дальнейшее развитие получат информационно-коммуникационные системы, использование многоязычного Интернета с автоматизированным переводом, национальные и глобальные информационные системы в области экологии, медицины, образования, науки, культуры. Электронные коттеджи и квартиры будут связаны с глобальными и национальными информационными системами, что расширит возможности продуктивной работы на дому, минимизирует расход времени на поездки на работу и увеличит свободное время.